

Nürnberg utcai menedék

Pollatsek (Haas) Imre

*„A kisgyerekként magyar embertől kapott rúgás
nem fáj már, de azóta is érzem.”*

Én 1940-ben születtem, az 1944-es év borzalmait csak rémálmaimban jönnek elő, ahogy az utcán igazoltatnak és elhajtanak embereket. Akkor a családnk az Erzsébetváros egyik bérházában (Klauzál utca 35.) lakott, a bátyám két évvel idősebb nálam.

Mint minden akkori bérház udvarán arra szolgált a kolomp, hogy a lakókat értesíthessék például, hogy most vegyünk vizet, rövidesen elzárják. Emlékszem, hogy kakastollas csendőrök érkeztek és a kolompolásra a lakók a gangra kimentek. A csendőrök kész listával érkeztek a házakba, a goj [nem zsidó] házmester csak megmutatta a csendőrnek, ki hol lakik. Számomra máig tisztázást igényelő kérdés, hogy amikor elvitték a házakból mi alapján tudhatta a csendőr: ki a zsidó, hol van a lakása. A csendőr parancsára az udvaron felolvasták a listát, aki a nevét hallotta velük ment, ami többször ismétlődött 1944 tavaszától. Édesanyámtól hallottam, hogy legfeljebb húszan maradtunk a házban, rendszerint a → légópince adott menedéket a légitámadások idején.

Az is családi történetünk, hogy apánknak → munkaszolgálatba kellett bevonulnia, onnan a → koncentrációs táborba hurcolták, ahol 1944. novemberben meghalt. Én négyévesként – ma úgy mondják: tudattalan traumaként – éltem át mindezt. Van azonban emlékem a vészorszak félelmeiről és a vigasztalásomról is. A házunk 3. emeletén csak Malek bácsi maradt meg a családjukból, a többieket 1944-ben elvitték. A légiriadók idején a térdére vett, betakart a → talitjával és a héber abc-t (álef-bész) tanította a négyéves rémült gyerekeknek. A héber írást hamarabb tudtam olvasni, mint a magyart. Malek bácsi mindig imasálat hordott, örökké imádkozott. Amikor megkérdezték, hogy kihez, minek imádkozik, az oltalmazó Örökkévaló hol van most, akkor könnyein keresztül ennyit mondott: „Amerikában”. Csak az idősebb fia élte túl a borzalmakat az egész családjából és az elsőik között → alijázott, a találkozásunk idején 1963-ban rabbi volt Bne Brakban.

Az 1944-es emlékeimben van egy → védett ház, ahová Édesanyánk (áldott legyen a neve) egy orvos ismerős tanácsára és segítségével adott be a bátyámmal. Csak korombeli és idősebb fiúk voltak ott. Ezt az otthont apácák [*diakonisszák*] vezették. Amikor énekelni és imádkozni, a keresztvetésre tanítottak minket a földön ültünk, vagy térdeltünk. Megtanultam négy évesen a miatyánkot is. Egy pár pap is volt ott. Emlékszem az étkezéseinkre is. A padra tették az ételt kopott zománcozott tányérokba, mi a tányér elé térdeltünk és miatyánkot mondtuk az evés előtt. Az apácák kedvesek voltak minden gyerekhez, nem emlékszem verésre. Aki engedetlen volt – köztük én is – azt büntetésként a sarokba tett kavicsra térdeltették, és nem kapott aznap ebédet.

Emlékszem az elhurcolásunkra. A kakastollas magyar csendőrök a ► Nürnberg utcai zárda kapuján dörömböltek, a szuronyos puskáik félelmetesek voltak. Akkor az apácák is ordítottak, megparancsolták, hogy szedjük össze a személyes holmikat. Én is vászonzacskót kaptam, abba tehettem a ruhát, pizsamát, cipőt, papucsot, még a fogkefém is. Ezután ételraktárba egyenként mentünk be, a polcra mindenki elvehette, amit magával akart vinni az útra. Jól sejthették az apácák, hogy a csendőrök hova kísérik minket. Máig emlékszem, hogy az ételraktárból a bátyám az útra egy nagy tubus Ovomaltine-t [maláta alapú italpor] vitt el, én egy kis kenyéret.

A csendőrök hármas sorokba parancsolták a gyerekeket az utcán, és megindultunk. Őszi, borult idő volt, máig megmaradt az a kép, ahogy a csendőrök csákóján a gyönyörű kakastoll a lépéseiket követve libegett. Néhány idősebb fiút láttam a sorból egyszerre kiugrani, de négyévesen abból semmit sem érthettem. A bátyám vigyázott rám, fogta a kezemet. Emlékszem, ahogy a járdán állók megnézték a menetünket, többen inkább elfordultak, olyan is volt, aki mutogatott, kezével fenyegetett, nevetett rajtunk.

A magyar csendőrök a gyerekek menetét a védett házból előbb a lóversenypályára kísérték, szemerkélő őszi esőben. (A történészek azonosíthatják az időpontot, és a pályát is ahol sok felnőtt és gyerek várt a sorsára.) A magyar csendőrök minket, gyerekeket külön őriztek, nem beszélhettünk a felsorakoztatott felnőttekkel. A gyerekeket hosszas várakozás után egy másik sportpályára kísérték, ez az akkori KISOK pálya lehetett. Ott láttam először németeket, emlékszem a lapos tányérsapkákra.

Ott a csendőrök parancsokat osztva ordítottak, aki nem engedelmessé vált, azt puskatussal brutálisan ütlegették. Már zuhogott az eső a fedetlen sportpályán, növekvő sárban álltunk a bátyámmal, a felnőttektől elkülönítve. Aki fáradt volt és a sárba akart leülni, azt a magyar őrk puskatussal hátra verték, hogy azonnal álljon fel. A bátyám nem engedett el, amikor hangosan ordibáltam, hogy le akarok ülni. Akkor egy ütést kaptam én is a vállamra a magyar csendőrtől, ami azóta is fáj, hogy emlékeztessen arra a sorakozásra.

A csendőrök sorra vittek el csoportokat a kezdeti tömegből (véltetően a pályaudvarra). Minket, gyerekeket is továbbkísértek a zuhogó esőben. A bátyám egy pizsamát tett a fejemre, hogy ne ázzak annyira, és kézen fogva vigyázott rám. A menetünk végül az ismerős Király utcán haladt, ott a Teréz templomig mentünk. Emlékszem arra, hogy ott egy járdán nézelődő magyar férfi el akarta venni tőlem a Nürnberg utcai zárdában kapott, és a hónom alatt eddig hozott kenyéremet. Rángatta a kezem, én görcsösen fogtam a kenyéret. Amikor egy váratlan erős rúgást kaptam, több méterre csúsztam a sárga kerámia kövezeten. Végül ez a brutális magyar férfi magához vette a kenyéremet. A kisgyerekként magyar embertől kapott rúgás nem fáj már, de azóta is érzem.

A következő felvillanó emlékem a gyerekek szelektálása életkoruk szerint, ez a → gettó Csányi utcai bejáratánál történt. Minket, kisebbeket a Klauzál utcai csarnokba kísérték, az idősebbeket magyar csendőrök (nem nyilasok) máshova vitték. Olvastam arról, hogy a Duna partján ölhatték meg őket. Kiegészítem saját emlékeimet azzal, amit Édesanyánk (neve legyen áldott) mondott el a továbbiakról:

A Klauzál utcai csarnokban valamelyik szomszéd meglátott minket, azonban ezt a hírt Édesanyánk (neve legyen áldott) nem akarta elhinni, hiszen biztonságban, „védett házban” tudta a gyerekeit. Többen megerősítették, hogy ide hoztak a csarnokba, és megállt a rácson kívül. Amikor megláttuk egymást, a bátyám Nürnberg utcából hozott nagy tubus Ovomaltine-ját majszolgattuk. Mindketten bőgtünk a rácson belül, és kiabáltunk neki. Úgy mondták el, hogy volt ott egy őr, aki katona volt, és egy másik is – vagy német, vagy nyilas. Édesanyánk arra kérte a katonát, hogy a két kisgyerekét engedje ki, a válasz az volt: „Várjuk meg, amíg a nyilas testvér elmegy”. Ekkor hazavitt minket az Édesanyám, de visszaroht a csarnokba újabb gyerekért. A katona fölismerte azt kérdezte: „Hát magának hány gyereke van?” Édesanyánk akkor még két másik gyereket is ki tudott hozni a csarnokból, és emlékei szerint összesen 3 vagy 4 gyerek menekülhetett meg a házunkból.

A háború után intézeti növendék voltam. Nemrég kaptam egy a képet a ► Cinege úti Joint otthonról, ahova félárvaként öt évesen adtak be. Alulról a mások sorban, jobbról az ötödik lehetek a képen, bár ezt azok állítják, akik arra a sovány, beteges fiúra emlékeznek. Az 1945-től átélt élményeim nagy része betegséggel kapcsolatos, valamilyen „betegház” lehetett a Cinege úti intézetben. Emlékszem az intézet orvosára és ápolónőire, akik csukamájolajjal próbáltak megerősíteni a koplalások után. Ennyi évtized után csak nagyon homályosan emlékszem az intézetünk részleteire.

A Cinege úti otthon gyermekei és nevelői, 1946

Már elemista tanuló voltam, amikor áthelyeztek a ► Tárogató úti, majd a ► Rege úti Joint gyerekotthonba. Az intézetből teherautóval vittek Pestre a tanításra és a vizsgákra, és mi (esőben, szélben is) a plató padjain ültünk. A zsidó iskolánk előbb a Wesselényi majd a Röck Szilárd utcában volt, de alig emlékszem az osztálytársaimra. A háború miatt 1947-ben ugyanis összevont osztályban tanítottak, a tanterem egyik részében az elsősök, egy másikban a másodikosok ültek, készítették a feladataikat.

A → bár micvóm a Páva utcai templomban volt 1953-ban, ott a Rege utcai felnőttek közül dr. Virággal találkoztam, több nevelő nevére már nem emlékszem. A → Joint gyermekotthonai olyan nevelést adtak, amely a növendékeket felkészítette az alijára. Jelenleg Párizsban élek, a nevelő anyám nevét is felvettem.